

A ZSÁMBÉKI RAVATALOZÓ TERVE

A Vándoriskola felvételi pályázatainak többségükben valós feladatok, azaz ideális esetben konkrét megrendelés is válhatnak a munkát szerző mesterek felügyelete mellett. Ilyen volt a 2008-as felvételi is, melynek mecénása Holnapy Márton atya, premontrei szerzetes, Zsámbék plébánosa volt.

A négy felvett vándor, Mike Diána, Varjasy Anikó, Kovács Pál és jómagam pályaműveinket egy kisebb kiállításon bemutattuk Zsámbékon az önkormányzat képviselői, helyi civilek és Bánhidi László főépítész részvételével zajló fórumon. A beszélgetésen több helyesítő és kritikus véleményt meghallgathattunk. Néhány héttel később Márton atya, Bánhidi László és Csernyus Lőrinc, a Vándoriskola vezetője az első tervek tanulságait leszűrve újabb pályázati fordulóra hívtak meg négyünket, amelyben már párokban dolgoztunk Varjasy Anikó Kovács Pállal, Mike Diána velem együtt látott neki a

közös munkának. A két újabb terv ismét a fórum elé került Zsámbékon, ahol nem született végleges döntés. Egy későbbi találkozón Csernyus Lőrinc és Bánhidi László részletesen értékelték munkáinkat. A végső szó Márton atyáé volt, aki a mi tervünket látta továbbgondolhatónak. A terv részletes kidolgozását Csernyus Lőrinc felügyelete mellett végeztem, többször konzultálva Márton atyával. A ravatalozó a tervtanácsot is megjárta Zsámbékon, sikerrel. Lapzártakor a tervek már az engedélyező hatóság előtt fekszenek.

A ravatalozó a már meglévő kegyeleti park felett, a temető domboldalának felső részén helyezkedik el. A kör alaprajzú, fedett nyitott ravatalozó tértengelye a zsámbéki templomrom felé mutat.

A kiszolgáló terek, előkészítő és vizes helyiségek a földbe vannak rejtve, ezeket elérni csak a ravatalozó térből,

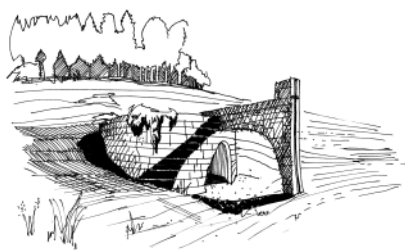
illetve az épület két oldalán felhasított nyílásokon át lehet. A tervezés folyamán igyekeztem kiemelni a ravatalozó teret a többi kiszolgáló helyiségből és a terepből. Ezt szolgálja az épület hossz tengelyén végigfutó, kőből épített boltív. A mellette felhasított, üveg-gel fedett födémáttörés a szerkezet könnyedségét eredményezi; a tér így felülről kap természetes fényt. Az elhunyt a kör középpontjában fekszik, az élet körforgását szimbolizáló boltív legmagasabb pontja alatt, mélység és magasság között, az éppen feléje forduló közösség közepén. Az ív a levegőbe fut, s az épületen kívül már hangtoronnyá, lélekharanggá változik. A ravatalozót zöldtető fedi. Fedett nyitott tere szükség esetén egy íves kapuzattal zártta tehető. A magasból nézve az épület már említett boltíve és a ravatalozó tér falainak kiemelése egy körbe írt keresztet formál.

Dénes Albert

A TERVEZŐK BESZÉLGETÉSE HOLNAPY MÁRTON ATYÁVAL

Ha jól tudom, tanulmányaid során volt kapcsolatod az építészettel, továbbá pap is vagy és szerzetes is. Szeretném, ha mesélnél erről, ezek sorrendjéről: mi volt előbb?

Érdekes ez a hármas felvetés, valójában még nem is gondolkodtam róla

ebben a formában, ahogy fogalmaztál. Pesti vagyok, a Radnóti gimnáziumban érettségiztem. Akkor igazából föl sem vetődött bennem más, mint hogy építész legyek, noha a családban nem volt építész – édesapám általános mérnök, édesanyám orvos, mégis az építészet vonzott, ráadásul én nagyon szerettem a népi építészetet, és mindig úgy gondoltam, hogy a népi építészettel akarok foglalkozni. Végzős gimnazistaként a néprajz iránt is érdeklődtem, azt gondoltam az építészetbe könnyen integrálható ez a témakör.

Aztán teljesen másképp alakult a dolog. Akkoriban úgy volt a Műegyetemen, hogy mikor az ember egy év katonaság után elkezdte, egy patronáló évfolyam, a harmadévesek segítették az elsőéveseket. Akik a mi tan-

körünket patronálták, elvittek Guzsik Tamáshoz, aki megkérdezte, hogy én miért pont a népi építészettel akarok foglalkozni (valószínűleg Istvánfi tanár úr nem hallotta, hogy ez így történt). Guzsik tanár úr arra bátorított, hogy foglalkozzak a középkori építészettel és ezen belül természetesen a szerzetesi építészettel. Rögtön egy első feladatom egy premontrei kolostor kutatása volt egy TDK munka szintjén. Hatvan mellett található ez a kis szerzetesi intézmény. Manapság már nem látszik rajta, hogy egyáltalán az volt, bár utóbb műemlékesek kutatták egyik részletét. A nagykövényesi premontrei kolostorról van szó, és annyit láttam csak, hogy megfordították a diszpozícióját, és a középkori ablakocskák, amik a déli oldalon szoktak lenni, fordítva voltak. Így azt a nem egészen

világgraszoló felfedezést tettem, hogy itt megfordították a templomot az idők során, vagy a falu költözött a másik oldalra. Így is volt egyébként – megfordult a szentély és a torony viszonya. Ezzel kezdtem el foglalkozni és ennek a munkának köszönhetően ismertem meg a premontrei rendet, még jócskán a rendszerváltás előtt. Nem állt szándékomban belépni a rendbe, de az akkori rendfőnökkel, meg a későbbi főnökömmel is találkoztam már akkor, bár csak kifejezetten anyaggyűjtés céljából. Dümmerling Ödön hagyatékaival is megismerkedtem. Ő Pest megyei felügyelő volt és nagyon jó intuíciói voltak, több barokk réteg mögött is meglátta a középkort. Az ő idejében, az 50-es évek végén Pest megyében sok templomról kiderült – az ő szaktudásának köszönhetően – hogy középkori eredetűek. Ezt a hagyatékot a rendben őrizték, mind a mai napig megvan. A rendi templomokról is nagy anyagot gyűjtött, amit jó lenne rendszeresen frissíteni, mert azóta egy része elavult. Így aztán a premontrei építésszel foglalkoztam, miközben nem gondoltam arra, hogy én premontrei legyek. Amikor harmadéves voltam, akkor jutottam el oda, hogy szeretnék pap lenni. Talán előbb volt a papság iránti vágy, mint a szerzetesség iránti. De bizonyára szerepe volt benne Guzsik Tamásnak, mert ő eleve titokzatos szerzetesi alak volt.

Mikor volt ez?

1981-ben kezdtem az egyetemet, és ez 84 körül volt. Amikor diplomáztam, akkor ez az elhivatottság valahogyan nem volt olyan erős, és volt egy pár megkezdett munka is. Többek között egy évfolyamtársammal, Kralovánszky Péterrel, illetve több akkori műteremtársunkkal dolgoztam együtt, akikkel a K. II. 56-os műteremben voltunk, amit manapság már talán a Lakó tanácsék bekebelezett. Akkor ez új dolog volt, hogy együtt dolgoztunk, együtt rajzoltunk, együtt jártunk egy Gödöllő melletti kis kápolnácskát – a hévízgyörkit – helyreállítani. Nagyon sokat

dolgoztunk ennek a lepusztult műemléknek a helyreállításán. Akkoriban még szóba sem kerülhetett, hogy kápolnaként állítsuk helyre, kiállítóteremként kellett „eladni”. 1988-ban, mikor elkészült, már föl lehetett szentelni. Szóval sokat dolgoztunk ott, sok olyan emberrel ismerkedtem meg, akikkel korábban csak esetleges, futó találkozásom volt: papokkal, művészettörténészekkel, régészekkel, építészekkel. Ezek a korai élmények és ezek nek az embereknek a hatása jelentős az életemben. Ebbe az irányba léptem tovább egy darabig, az Építészettörténeti tanszéken voltam tanszéki mérnök, és onnan léptem be a premontrei rendbe Gödöllőn.

Egyszer csak fogtad magad, és elmentél Gödöllőre?

Ez körülbelül így volt, a szüleimnek se nagyon mondtam, fogtam magam, elmentem, azzal a határozott szándékkal, hogy be akarok lépni. Nem maradtam ott rögtön, tehát nem úgy volt, mint egy klasszikus középkori történetben. Bár voltak furcsa helyzetek, bizonyos helyeken alig bírtak kinyílni előttem az ajtók, ahogy kísértek befelé. Ha az ember keresi a jeleket vagy netán ki meri mondani, akkor azok rossz ómenek voltak. Nem bírták néhol kinyitni előttem az ajtót, minden ajtó tele volt zárral, lakatokkal. Hát így léptem én be a rendbe.

Mi következett ezután, hogy alakultak a következő éveid?

A rendnek csak a lelkipásztorkodó feladatait ismertem, hamar meg kellett tanulnom, hogy II. József óta az oktatásban is vannak hagyományai. Az újra induló gimnázium dolgaiban kellett segédkezni, miközben teológiát tanultam a piaristáknál. Budapesten, a Mikszáth téren, az épület legteteyén volt akkor a Kalazantínium, ott tanultam a teológiát. Eközben egy nagy építkezés is megindult: Gödöllőn épült a kápolnánk. Nem sok beleszólásom volt a dolgokba, de azért sokat kellett foglalkoznom apróbb

építészeti munkákkal. Közben terveztem egy kápolnát Csörögre, az fejeződött be akkoriban, a 90-es évek közepén szentelték fel.

Nem volt ambivalens érzés, hogy magad mögött hagysz egy kihívással, izgalmakkal teli szakmát azzal hogy szerzetes lettél? Vagy fel sem merült a dolgok ilyen szétválasztása?

Amikor beléptem a rendbe, az az érzés kerített hatalmába – erre nagyon emlékszem, pontosan vissza tudom idézni – hogy mindazt, amit eddig tanultam, azt itt majd valamiképp komplex módon fogom tudni használni, tehát minden, ami eddig az életemben volt, az majd innentől kezdve együtt lesz, ilyen formában, életmódban. És hát tényleg. Nem tervezek mostanában – szoktam néha nagy kínkeservvel, mert nehéz rá az időt összehozni – de azért érzem, hogy olyan szemléletet adott az embernek az építészkar, hogy még a levegőbe rajzolva is hozzá tud tenni valamit ehhez a világhoz. Tehát nem szoktam azt mondani, hogy építész voltam, nem temettem el ezt az éneket.

Mióta vagy Zsámbékon? Hogy jutottál oda?

1991-ben léptem be a rendbe, 96-ban szenteltek pappá, addig ott voltam Gödöllőn, utána lettem plébános Zsámbékon. 1989-ben, a rendszerváltás idején kértük ezt a plébániát az akkori székesfehérvári püspöktől. Azért kértük ezt a plébániát, mert az 50-es években, éppen az akkori rendfőnököm kezdeményezésére, a Műegyetemen készült egy helyreállítási terv az öregtemplomra. Az akkori

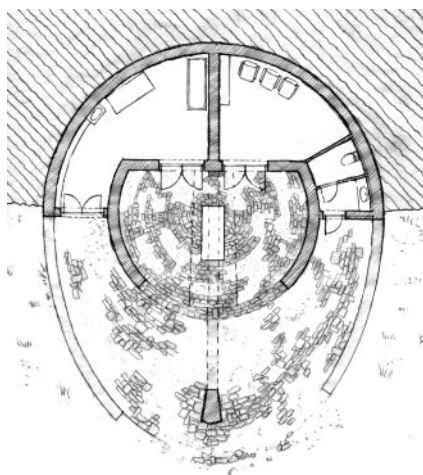
legjobbak voltak benne a munkában, nem is tudom, miből gondolták, hogy ez egyáltalán megvalósulhat. Pogány Frigyes az Építészettörténeti tanszékről, Balázs Éva, ugyanonnan, ő később korrektorom volt, Gilyén Nándor barátunk, aki most halt meg, aztán Kathy Imre vett még részt a munkában a Lakóépülettervezési tanszékről, Pelikán József a Tartószerkezeti tanszékről.

Tehát olyan stáb vonult föl, amelyben az akkori legkiválóbb műegyetemi tanárok voltak benne. Nem csoda, hogy nagy lelkesedés volt az akkori gödöllői rendtársaknál, hogy ha ez megvalósulhat, akkor sikerül majd itt megtelepednünk. Ez volt az 50-es évek közepén. Emlékszem, mindenkinek a szobájában volt egy kép a zsámbéki templomról, amit Fényi Ottó atyától kaptak, hogy ezt függesszék ki, ezért kell imádkozni. A helyreállítást akkor egy tollvonással megállították, de itt azért közben jelen voltak a premontreiek. A kántor premontrei volt, talán nem is tudták, hogy pap, ez ilyen tipikus rendszerváltozás előtti dolog volt. A plébános se tudta, hogy a kántorazpap, csaknéhány szétzórásban itt élő nővér tudta. Azután valahogy amikor beteg lett a plébános, megígérték neki, hogy ha beteghez hívják, csak küldje nyugodtan a kántort, szóval így volt jelen a rend. A nővérek is ekkor szerveződtek, az egyik itteni lány akkor lépett be a premontrei rendbe, még titokban. Egy kisközösség is kialakult, és amikor Fényi Ottó atya elérte a 80 éves kort, akkor az itteni plébánost, Ullmann Péter atyát választottuk meg rendfőnöknek. De a gödöllői perjel nem lehet Zsámbékon, muszáj volt áthelyezni, én ilyen helycserés támadással kerültem ide 97 szeptemberében, azóta vagyok itt, lassan 13 éve. Gödöllőn már belekezdünk az iskolai oktatásba, de itt vissza kerültem a lelkipásztorkodásba, sőt, miután az egyik rendtársam ugyanakkor került Mányra és megbetegedett, én kaptam meg Mányt is, két településért feleltem. Azóta itt is kinőttek

iskolák, a nővérek alapítása a Szakiscola és a Vácra költözött Főiskolától átvett Keresztelő Szent János Általános Iskola és Gimnázium.

Mesélnél kicsit a mai Zsámbékról? Milyen közösségek vannak itt? Kik vesznek körül?

A török időkben elnéptelenedett Zsámbéka a szatmári béke után svábokat telepítettek be több hullámban. A lakosság teljesen németajkú volt. A II. világháború után a 90%-ukat kitelepítették Németországba. Ezután eléggé vegyes faluvá változott Zsámbék a különböző legújabb kori betelepítések miatt. A 90-es években, a rendszerváltozáskor idetelepülő nagy családotok változtattak az elsőkélyesedő vallási életen. Fiatal családok kerültek ide és egy városi lelki megújulást hoztak magukkal Budapestről, ami jó hatással volt az egész lelkipásztori munkára, és sok segítség van ebben.

De most kicsit máshonnan kezdem megközelíteni. Amikor a premontrei szentek életét kezdem vizsgálni, és látom az életük példájában a szegények iránti elkötelezettséget, a nővérek szegény-szolgálatát, egyre jobban értem, hogy az egyház tevékenységének, a kezdetektől fogva nagyon fontos része a szegények felé való fordulás. És egyre több szegény van a mi környezetünkben is. Ezt azért említem, mert sokszor pont ezt nehéz megérteni azokkal, akik ide jöttek, középpolgári rétegből valók, és akiknek a

házait most törik föl és lopják meg azok a szegények, akiket egyébként az ő pénzükből mi támogatunk. Szóval ez visszás helyzet. Plébánosként igen széles spektrumát ismeri meg a társadalomnak az ember. A mostanában kiköltöző rózsadombitól kezdve, aki a Csillagerdőre épít házat, a legnyomorúságosabb putrikban élő emberekig. Mindegyik réteghez van küldetésünk, de nem mindegyikhez tudunk jól szólni. Érdekes dolog, nekem ez új felfedezés, mint pesti értelmiségi gyereknek, olyanok közé kerülni, ahol természetes dolog, hogy ha a gyerek iskolában van, akkor nem marad egy darab papír se a házban, amire írni, rajzolni lehet.

Ha jól tudom, tanítasz is.

Igen, többféle dolgot. Főnt a kastélyban, a Keresztelő Szent János iskolában tanítok általános iskolai korosztályt és gimnazistákat is hittanra, ábrázoló geometriára, a szakiskolában kőműves tanulókat építészettörténetre. Szerencsére most csak a tizenharmadikos tanulókat, akik már tényleg tudják, hogy kőművesek akarnak lenni, és érdekli is őket a szakma. Tanítok külön, olyan gyerekeket, akik már ki-potyogtak az iskolákból, mert túlkorosak, de nem fejezték be a nyolcadik osztályt – jobbára cigánygyerekek – matematikára és fizikára; csak alapszinten, hogy tudják, mi a mozgás, tudjanak összeadni, ne felejtse- nek el gondolkodni, ha probléma előtt állnak, ne csak reflexből adjanak válaszokat, és tovább tudjanak menni, hogy szakmát tanuljanak, elsősorban a mi szakiskolánkban, ahol ilyen hátrányos helyzetű gyerekekkel foglalkozunk.

Hogy született a zsámbéki ravatalozó ötlete?

A ravatalozó már többször előkerült az elmúlt tizenvalahány év során. Sőt, amikor még a mostani rendfőnök volt a plébános, akkor is megvolt az ötlet, hogy a meglévőt át kéne építeni, és akkor készült is egy terv – Kaló Judit csinálta –, ami bővítése lett volna an-

nak az épületnek, ami most is ravatalozóként működik. Évente van ötven temetés, és mindig úgy éreztem, hogy az méltatlan környezet. Szóval mindig bennem volt, hogy méltóbb körülményeket kellene teremteni. A munkás-őr-szürke színe az ajtóknak tipikusan olyan, amit nem szeret az ember. Folyton piszkált, hogy ennek nem kéne így lennie. Sokszor fölmerült, hogy mit lehetne tenni, hogy ez szebb legyen, meg kulturáltabb, meg hogy ne járják át az egész temetőt autóval, felszántva a gyepet az esőben, s utána az ember a sárban caplat.

Hajdanában volt egy néhány ember az egyházközségben, még amikor én idekerültem, akikkel megszerveztük a közös munkát, lekaszáltuk, kigyomláztuk az egész temetőt. De ma már az embereknek nincs kaszájuk, ez a fajta mezőgazdasági kultúra nagyon visszaszorult, úgyhogy most már 10 éve a Gyertyaláng Kft. vette át a temető gondozását, és meg vagyok velük elégedve. Persze kiegészítő munkákat mindig is végzünk, például a faültetést, mert a temetőt üzemeltető cégek nem szeretnek lobbhullató fákat ültetni, én meg azt szerettem volna, hogy hársfák legyenek. Azért ültetnek örökzöldet a temetőkbe, mert annak nem kell összesöpörni a levelét, meg van, aki nem szereti hogy a sírra hullik a levél. Azt gondoltam, hogy az új ravatalozónak a funkcionális szerepén túl, egyfajta jel szerepe is van. Elősegítheti a gyászolók érzését, hogy a halál nem végső lezárása az életnek, hanem valahogy szóljon a feltámadásról, amiben kiteljesedhet az élet.

Látsz valamilyen tendenciát a temetési szokások változásában? Ha épülni fog a ravatalozó, az mit fog elmozdítani a faluban? Lelkesedést egy közös cél érdekében?

Azt gondolom, a temetésekben van némi elmozdulás, persze nem mindig abba az irányba, amerre az ember szeretné. Amikor megkezdték a temető új részén a temetést, azt szerettem volna, hogy legyen egy együtt kezel-

hető, karbantartható síremlék-zöldfelület, de nem sikerült megvalósítani. Ott, ahol a premontrei nővérek vannak eltemetve, ott most sikerül megvalósítani egy olyan elképzelést, ami követhető példa lehet. Oláh Katalin szobrász készített oda sírköveket, mindegyik nővérek az egyéniségéhez illőt, és hant nélküli sírhelyeket alakítottunk ki. Készült tehát néhány ilyen szép sírkő. Az egyik nővérek megcsinálták még a 90-es években a sírkövét, most a rokonsága szól, hogy ők is olyat szeretnének, mint amilyen a többi nővérek van. De itt a kolera temetőben nem tudtam elérni, hogy szép dolgok legyenek, ne legyen műkő, meg hasonlók. Azt gondolom, hogy azért ez is formálja az ízlést, ha egy ilyen épülettel odaállunk, akkor már nem lehet akármit csinálni, ez lassan átalakítja nemcsak a környezetet, hanem a szemléletet is.

Remélem hogy az építés közös egyházközségi munkára is ad alkalmat. Egyrészt az anyagi helyzetünk se olyan, hogy ezt egy kivitelezővel egyből megépíthetnénk, másrészt a részletekre is jobban oda lehet figyelni, hogy úgy készüljön el minden, ahogy ti elgondoltátok. Annak a híve vagyok, hogy inkább lassan készüljön, nem félve attól, hogyha valami nem úgy sikerült, akkor azt visszabontjuk és megcsináljuk úgy, hogy jó legyen.

Mit gondolsz a szórásos temetésről?

Hát érdekes módon éppen Guzsik Tamásnak volt ilyen temetése, szórtuk a hamvait. A szórásos temetést az egyház nem nagyon támogatja, meg azt sem, hogy valaki hazavigye a hamvakat. A temető szent hely. Nem olyan, mint a templom, de hasonló, és ennek van egyfajta hagyománya, az emberek szent helyen hagyják a halottaikat. Korábban a templom köré temetkeztek. Azt gondolom, hogy lesz idő, amikor visszakerül a temetkezés a templom környékére. Csak meg kell várni, míg elmozdulunk ebből a panelprogramból, az urnatemetők létesítések. Ezt is még Guzsik Tamás ta-

nította, hogy a későbbi pogány utód sem fog az ősek a sírján átgázolva a templom ellen törni, ha ott vannak a templomot körítő fallal körbevéve a sírok. A Török Ferenc tervezte Magyar Szentek templomának urnatemetője szép, méltóságteljes és nyugodt.

Azt mondtad, az épület próbál egyfajta emlékjel, emlékező hely is lenni. Talán más funkciókat is hordozhat magában? Gondoltál ilyesmire?

Voltak korábbi kápolnaszerű változatok, amelyek nem annyira működnek, szerintem. Ez olyan épület, ami akkor jó – és ez a terv most ezt magában hordozza – ha ez nagyon ravatalozó, de nem kápolna. Most, hogy mondom, el tudom képzelni, hogy a virrasztó zsolozsma ott lenne, de nem mise, inkább virrasztás vagy ehhez hasonló. Talán humanizálná a halált és a halottal kapcsolatos dolgokat. Az is jó, hogy ilyen barátságos környezetben van. Nagyon oda kell figyelni a részletekre, mert amire az építész nem gondol, azt az élet odaerőszakolja előbb-utóbb. Nagy felelősség, mert ha az építész egy részlettel nem foglalkozik, majd foglalkozik vele más.

Annak örülök, hogy a ravatalozó frekvenciált helyen van, éppen az öregtemplom miatt, és nagyon alázatosan, de ellenpontozza azt; és ahogy az alaprajzot nézem, ez ilyen hagyományos dolog. Kör alaprajz, centrális forma. Bényben voltam nemrég, ott is van egy kerek plébániatemplom. Ez fantasztikus ellenpont tud lenni. Emlékeket idéz föl. És az, hogy nem akar középkori lenni, hanem teljesen mai, nekem ez nagyon szimpatikus. Örülök, hogy ez így kialakult, és érdekes lesz majd visszanezni ezeket a fázisokat, hogy milyen is volt ez a folyamat.

